International Science Journal of Education & Linguistics
2022; 1(3): 64-69
https://isg-journal.com/international-science-journal-of-education-linguistics/
doi: 10.46299/j.isjel.20220103.6
ISSN: 2720-684X

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Бойко[1]
[1]Старший викладач кафедри інструментального виконавства, факультету мистецтв, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Україна,
https//orcid.org/0000-0002-3951-678X
Електронна адреса: royalsolo2014@gmail.com

Для цитування цієї статті:
Ірина Бойко. Формування концертмейстерських умінь і навичок у здобувачів вищої освіти. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, No. 3, 2022, pp. 64-69. doi: 10.46299/j.isjel.20220103.6.
Надійшла до редакції: 11 липня 2022 р.; **Схвалено:** 17 липня 2022 р.;
Опубліковано: 01 серпня 2022 р.

Анотація. Професія акомпаніаторів залишається престижною і затребуваною на ринку праці. Це пов'язано з тим, що хороший концертмейстер – це унікальне поєднання таланту і школи. Сьогодні ставка концертмейстера є в кожному навчальному музичному закладі, в театрах, оркестрах, концертних організаціях. Велика кількість виконавці хочуть працювати з особистими акомпаніаторами, які добре знають їх манеру і виконавські можливості. Ось чому за хороших фахівців часто йде полювання і боротьба. Важливість підготовки висококваліфікованих концертмейстерів в мистецьких закладах вищої освіти є пріоритетним. Автором було розглянуто поняття «піаністична майстерність» та її вплив на подальшу професійну діяльність майбутнього концертмейстера. Були проаналізовані поняття «музично-виконавське мистецтво» і «фортепіанна фактура», які є основними невід'ємними складовими розвитку піаніста-концертмейстера.

На основі вивчення галузевої літератури були окреслені основні складові підготовки майбутнього концертмейстера, а саме: навички володіння фортепіанною технікою, музично-виконавська інтерпретація, ерудиція, високі моральні якості, широкий культурний світогляд, психолого-педагогічна підготовка, ґрунтовні музично-теоретичні знання, розвиток педагогічних і музичних здібностей, уміння та навички у методичній і виконавській сферах. Були розглянуті дослідження українських науковців, які в своїх дослідженнях окреслили зміст, організаційні форми, методи, цілі концертмейстерської діяльності. Окреслили важливість піаністичної культури, яка є вагомою складовою у розвитку піаніста-акомпаніатора.

В статті висвітлюються основні складові підготовки майбутнього концертмейстера, розвиток його професійних умінь і навичок. Окреслюється певний спектр задач і методів при роботі з інструменталістами, вокалістами, хором.

Ключові слова: концертмейстер, концертмейстерське мистецтво, музично-виконавська творчість, фортепіанна фактура, фортепіанна техніка, піаністична майстерність, виконавські уміння і навички.

Постановка проблеми

У працях вітчизняних науковців приділяється багато уваги вивчення історичних етапів та передумов становлення концертмейстерської діяльності, його основ і принципів підготовки. Доцільність даної проблематики не викликає заперечень, адже підготовка висококваліфікованих спеціалістів на даному етапі розвитку суспільства і мистецтва в цілому має велике значення і сприяє кращому розумінню його сутнісних рис.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До аналізу розвитку мистецтва акомпанементу і питань концертмейстерської діяльності звертались вітчизняні дослідники: К. Виноградова, Г. Горбулич, Е. Економова, М. Живова, М. Карнаухов, М. Крючкова, А. Люблінський, Е. Реброва, Е. Шендерович та інші. В напрямку розробки теорії та методики викладання концертмейстерства працюють викладачі національних музичних академій України (Н. Бабинець, Є. Басалаєва, О. Лісова, М. Макара, І. Могилевська, Т. Молчанова, Л. Ніколаєва, Л. Повзун, С. Сиренко та інші).

Мета статті: розкрити специфіку підготовки майбутніх піаністів-концертмейстерів у закладах вищої освіти.

1. Виклад основного матеріалу

На сьогоднішній день в у мовах потужного розвитку мистецтва відбувається глибоке усвідомлення важливості ролі ансамблевої музики. При підготовці професійних музикантів-інстументалістів, вокалістів, диригентів неможливо обійтися без висококваліфікованих концертмейстерів. У мистецьких закладах вищої освіти вагоме місце займає підготовка піаністів-концертмейстерів. Викладачі предмету «Концертмейстерський клас» повинні максимально доступно і якісно донести всі тонкощі і нюанси майбутньої професії до молодого спеціаліста (здобувача вищої освіти), який ще не має того багажу знань, умінь і практики концертмейстерства.

У взаємодії соліста і концертмейстера, як єдиного цілого, відбувається художньо-естетичне поєднання. В процесі становлення ансамблю нерідко виникає ряд проблем пов'язаних з розумінням концепції твору, задуму композитора, емоційного наповнення і особистісної взаємодії виконавців.

Творча практика XX – XXI століть показує, що створення нових творів несе в собі певні стилістичні особливості, в основі яких лежать нетрадиційні інструментальні ансамблі; пошук новітніх засобів художньої виразності, темброво-артикуляційних сполучень; нового ансамблевого багатоголосся. Тому при підготовці майбутніх концертмейстерів постає ряд проблем і завдань.

Поняття концертмейстер (від нім. *Konzertmeister* – «майстер концерту») – багатозначний термін з області академічної музики і деяких суміжних музичних жанрів. Має досить широке значення:

1. Провідний виконавець ансамблю (перший скрипаль – соліст симфонічного або оперного оркестру, який в разі потреби може виконати функції диригента.

2. Музикант, який очолює одну з груп симфонічного або оперного оркестру (концертмейстер: перших скрипок, тромбонів, віолончелів тощо).

3. Піаніст, який співпрацює з індивідуальними або ансамблевими виконавцями (співаками, інструменталістами, артистами балету та ін.) в процесі розучування і виконання партій та концертних творів [15].

Спеціальність концертмейстера вимагає певних навичок, а саме: наявність таланту, гарного музичного слуху і якісної професійної освіти. Музичний талант закладається природою, а викладацька та практична робота набувається при навчанні в спеціальних закладах вищої освіти.

Концертмейстерське мистецтво – важлива і невід'ємна складова музичного виконавства і освіти. Цей вид діяльності включає в себе не лише володіння навичками фортепіанної техніки, а й музичну педагогіку. На відміну від акомпаніатора (супровідні дії), концертмейстер повинен вміти використовувати педагогічні функції, допомагати солісту розучувати і освоювати партію, мати змогу пояснити ансамблеві завдання.

Під впливом сьогодення, коли підвищення інтелектуального, культурного і творчого потенціалу підростаючого покоління, значною мірою залежить від якості освіти. Вирішальна роль у формуванні творчої особистості учня належать педагогу і концертмейстеру, тим підходам, методам і формам навчання, які вони використовують в педагогічному процесі.

З кожним роком відбуваються зміни у світогляді нового покоління, зміна пріоритетів, що значною мірою відображається на підготовці майбутніх концертмейстерів. Відбувається удосконалення їх підготовки, професійної майстерності, культури і ерудиції.

В основі практичної діяльності концертмейстера лежать раціональні технології і мистецтво. Тому першою вимогою є наявність педагогічних здібностей (особистісні якості при роботі зі здобувачами освіти, гуманне відношення до них і задоволення від спілкування з ними).

У професійному розвитку та становленні майбутнього концертмейстера значну роль відіграють формування високих моральних якостей, широкого

культурного світогляду, психолого-педагогічна підготовка, ґрунтовні музично-теоретичні знання, розвиток педагогічних і музичних здібностей, уміння та навички у методичній і виконавській сферах. Саме ці виконавсько-педагогічні навички формують майстерність концертмейстера для подальшої професійної діяльності.

Передумовою розвитку концертмейстерських умінь і навичок для піаніста є оволодіння музично-виконавським мистецтвом і фортепіанною фактурою. Ці основи є невід'ємними складовими розвитку піаніста-концертмейстера.

Музично-виконавське мистецтво – досить широке за змістом поняття. Воно охоплює всі етапи і форми роботи над музичним твором, зокрема і фактурою. М. Скребкова-Філатова зазначає: «музичний твір (…) повертається до виконавця в першу чергу саме фактурною стороною, де з початкового моменту звучання самовпевненим стає кожний голос, акорд, кожна лінія або пласт, тоді, як форма-композиція – в цілому – вибудовується лише в кінці виконавського процесу» [14].

Фактура є одним із основних способів виконавського вираження музичного твору. Саме вона є основною складовою музичного звучання, яке в першу чергу сприймається слухачем. Закономірним є те, що в кожному творі фактура втілюється не окремими засобами, а повним комплексом виражальних ресурсів, які використовує виконавець. І це є доказом того, що перед піаністом-виконавцем стоїть величезна кількість складних задач.

Як зазначає Я. Мільштейн: «кожний твір має свою особливу мову, яка входить до складу мови даного автора…Однозначно, є виконавські генії, які засобами художньої інтуїції можуть багато чого досягти одразу. Але більшості виконавців, і навіть дуже талановитим, одразу це не доступно. Вони повинні перш за все збагнути «в'язку ключів» до даного автора, пізнати крок за кроком його стилістичних особливостей. Тільки тоді вони зможуть «прочитати» даного автора без «словника…»[8].

Музична фактура концентрує в собі весь комплекс засобів художньої виразності, а саме «композиторські» і «виконавські». Як зазначає Л. О. Касьяненко: «Будь-який аналіз фактури виводить дослідника на аналіз не лише логічно-конструктивної, але й змістовної сторони музичного твору» [5].

Майбутній концертмейстер повинен добре володіти піаністичною майстерністю. Це поняття несе в собі не лише моторику (швидка послідовність звуків), а й цілий комплекс піаністичних навиків.

Піаністична майстерність – це вільне володіння широкою палітрою звучання в його динаміці, різноманітній артикуляції і тембра, досконале володіння педаллю, майстерність у підборі аплікатури, технічного групування нотного тексту і т.д. Для відтворення різноманітних технічних задач вирішальним є володіння всіма фізичними можливостями руки [5].

За специфікою своєї роботи концертмейстер повинен мати потужну клавірно-виконавську базу (піаністична техніка), щоб комфортно і стабільно контролювати виконавський процес.

Й. Гофман досить чітко окреслив поняття музичної техніки: «Техніка – це шухляда з інструментами, з якої вправний майстер бере у визначений час і для визначеної мети те, що йому потрібно» [2].

Розглядаючи концертмейстерську техніку, окреслимо її основу, а саме майстерне володіння всіма піаністичними прийомами та засобами, які в свою чергу забезпечують ансамблеве узгодження з різними інструментами, вокалістами, таким чином, щоб втілити художній задум виконавця-соліста. Як зазначає Л. І. Повзун: «У цьому процесі рука піаніста-концертмейстера є інструментом його музичної мови, що здійснює взаємодію технічних та звукових навичок. У широкому сенсі техніка – це не тільки швидкість, точність, виразність, сила гри, але, насамперед, техніка інтонування (володіння різними штрихами і градаціями туше) і звукотворенням» [11].

Як вважав Е. Гілельс, саме гнучкість рухів і вільність руки є запорукою реалізації своїх художніх задумів: «Специфічно технічних проблем, окремих від художніх задач, не буває» [1].

На відміну від піаніста-соліста у піаніста-концертмейстера при роботі з інструменталістами і вокалістами є специфічний ряд задач, а саме:

- ✓ регулювати взаємодію задуму композитора і виконавський аспект;
- ✓ осмислення нотного тексту по «вертикалі» і «горизонталі»;
- ✓ стислий варіант ознайомлення, вигравання та концертно-виконавське удосконалення нотного тексту;
- ✓ миттєва слухова реакція на ансамблеве звучання;
- ✓ готовність до будь-яких неочікуваних ситуацій при виконанні твору в ансамблі.

2. Висновки

Узагальнюючи вище сказане зазначимо, що робота концертмейстера – це багатогранний і різноманітний вид музичної діяльності. При формуванні концертмейстерських умінь і навичок у здобувачів вищої освіти велике значення має розвиток педагогічних, психологічних і музичних здібностей.

В особі піаніста-концертмейстера поєднується величезний комплекс професійних навичок, а саме: уміння відтворювати звучання оркестру, використовуючи лише клавіші роялю; застосування технік при роботі з різними групами інструментів, вокалістами і хоровими колективами; вміння створити творчу атмосферу і максимально дати змогу розкрити власний потенціал ансамбліста; поєднання інструменталіста і педагога в одній особі; бути опорою і підтримкою у створенні нового музичного твору. Професійним показником майстерності піаніста-ансамбліста є повна психологічна відкритість до безлічі фактурних, артистичних, тембрально-ритмічних, артикуляційно-динамічних трансформацій для досягнення єдиного конкретного ансамблевого виступу.

Література:

1) Гилельс Э. Музыка и линия наибольшего сопротивления // Советская музыка. 1964. – №2. С. 7–11.
2) Гофман И. Фортепианная игра. Ответы на вопросы о фортепианной игре. М.: Музгиз, 1961. 224 с.
3) Инюточкина Н. В. Феномен пианиста- концертмейстера. Харьков, 2010. 67 с.
4) Касимов, В. Г., Трефілов, В. П. Концертмейстерський клас: Навчальна програма для студентів. – Глазов: ГДПІІМ, 2002. – 15 с.
5) Касьяненко Л. О. Робота піаніста над фактурою: Посібник по вивченню виконавської інтерпретації фактури фортепіанного твору. К., НМАУ, 2003. 168 с.
6) Кирнарская Д. К. Музыкальные способности / Д. К. Кирнарская. М.: Таланты – 21 век. 2004. 493с.
7) Кубанцева Е. И. Концертмейстерский класс. Учеб. пос. для студ. пед. вузов и средних проф. учеб. заведений. М.: Академия, 2002. 192 с.
8) Мильштейн Я. И. Вопросы о теории и истории исполнительства. М.: Союз композиторов, 1983. 262 с.
9) Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія : навч. посіб. для студ. муз. спец. Суми : Наука, 2004. 210 с.
10) Молчанова Т. О. Мистецтво піаніста-концертмейстера у культурно-історичному контексті: історія, теорія, практика: Монографія. Львів: Нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Львів, 2015. 557 с.
11) Повзун Л. І. Нова ансамблева гетерофонія: домра-фортепіано. Погляд концертмейстера. Навчальний посібник. Одеса: Фотосинтетика, 2008. 110 с.
12) Повзун Л. Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера: автореф. ... дис. канд. мистецтвознавства за спец. 17. 00. 03. - музичне мистецтво). Київ; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. 2005. 23 с.
13) Самойленко А. И. Жанр-стиль как парная категория музыкальной культурологии / А. Самойленко // Соціально-педагогічні аспекти професійного навчання: Проблема сучасного мистецтва : [зб. наук. праць]. К. : Науковий світ, 2002. С. 98-106.
14) Скребкова-Філатова М. С. Фактура в музиці: Художні можливості. Структура. Функції. М.: Музика, 1985. 285 с.
15) Юцевич Ю. Є. Музика: словник-довідник музичних термінів. Тернопіль, 2003. 404 с.